

Een toekomst zonder AOW

Het pensioenstelsel op de schop

Stephan Linnenbank en Miranda van Eckeveld

Pensioenfondsen worden hard getroffen door de crisis. Toch lijken Nederlandse spelers op de pensioenmarkt beter uit de storm te komen dan menig andere instelling in de landen om ons heen. Dit wil echter niet zeggen dat ons pensioenstelsel op orde is en in zijn huidige vorm zal blijven voortbestaan. De afgelopen jaren heeft er een sterke consolideringslag onder het aantal partijen in de pensioenmarkt plaatsgevonden. De wet- en regelgeving is bovendien aangescherpt en Nederland moet zich opmaken voor een Europees pensioenbeleid. De toekomstige vorm van het pensioenstelsel zal afhangen van in welke mate consumenten controle willen en nemen over hun oudedagsvoorziening en in hoeverre de overheid al dan niet gedwongen door de economische omstandigheden en ontwikkelingen in Europa een sturende rol gaat innemen. Dat deze toekomst anders is dan ons huidige stelsel, daar zijn alle experts het over eens maar de daadwerkelijke uitkomst is hoogst onzeker.

Het huidige Nederlandse pensioenstelsel heeft een gelaagde opbouw, pijlers genaamd. De eerste pijler bestaat uit een gegarandeerd basispensioen, de AOW, voor alle ingezetenen van Nederland. Daarnaast wordt pensioen bij de werkgever opgebouwd (de tweede pijler) en kan extra pensioen opgebouwd worden in de derde pijler. Door de huidige ontwikkelingen in de pensioenmarkt kan de opbouw van het pensioen binnen de drie pijlers voor de toekomst niet worden gegarandeerd. Een eerste zichtbare maatregel die is genomen om de eerste pijler betaalbaar te houden is de verhoging van de AOW-leeftijd per 2025 naar 67 jaar.

De twee kernonzekerheden binnen het pensioenlandschap – de sturende rol van de overheid en de mate van controle van de consument – zijn naar voren gekomen uit grootschalig onderzoek van Atos Consulting bij pensioenfondsen en -verzekeraars. De resultaten van het onderzoek zijn verwerkt tot vier toekomstscenario's. Welk scenario de overhand zal krijgen is nog niet te zeggen. Wat wel zeker is, is dat in geen van de scenario's nog langer ruimte bestaat voor de AOW zoals wij die nu kennen. De AOW is een blok aan het been van de overheid en wordt onbetaalbaar. Of de AOW nu in zeer versoberde vorm zal voortbestaan, tot staatspensioen wordt omgevormd of in het geheel niet meer bestaat, het pensioenlandschap van 2020 ziet er heel anders uit en zal voor de burger veel grotere consequenties hebben dan de recentelijke verhoging van de AOW-leeftijd.

Zodra de AOW volledig verdwijnt, neemt de verantwoordelijkheid van het individu om te sparen voor later toe. Als de AOW wordt omgevormd tot een versoberde regeling, waarbij het niveau minimaal is en alleen onder uitzonderlijke omstandigheden aanspraak op kan worden gemaakt, draagt de burger ook de lasten. Bij het ontstaan van een staatspensioen worden de eerste en de tweede pijler volledig gecollectiviseerd. De overheid bepaalt dan op basis van sector en dienstjaren het pensioen waar de burger aanspraak op mag maken. Hiermee maakt de overheid een einde aan de onzekerheid van de vele financiële analfabeten die Nederland rijk is. Dit gaat samen met beperkingen voor de individuele keuzevrijheid.

Dat enkele van de beschreven ontwikkelingen in de scenario's bewaarheid worden is zeker. In ons onderzoek hebben we als peildatum 2020 genomen. Een datum die voor velen nog ver in de toekomst ligt maar in pensioentermen dichtbij is. Mogelijk dat de door ons geschetste scenario's pas na 2020 werkelijkheid worden, maar op basis van de op dit moment zichtbare bewegingen, kunnen we niet anders dan concluderen dat de pensioenmarkt en de consument zich moeten gaan voorbereiden op de komende veranderingen.

Stephan Linnenbank RM is partner bij Atos Consulting en verantwoordelijk voor de verzekering- en pensioenmarkt

Miranda van Eckeveld is executive business consultant bij Atos Consulting